

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2008. gada 5. novembrī
lietā Nr. 2008-04-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc Jāņa Kalniņa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2008. gada 7. oktobrī tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Civilprocesa likuma 441. panta otrās daļas (ciktāl tā attiecas uz lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Civilprocesa kodeksa (turpmāk – CPK) astotajā nodaļā “Tiesas naudas sodi” ietvertais 97. pants paredzēja, ka tiesa uzliek naudas sodu CPK noteiktajos gadījumos un apmēros.

Savukārt CPK 98. pants noteica:

“Desmit dienu laikā pēc lēmuma noraksta saņemšanas persona, kurai uzlikts naudas sods, var lūgt tiesu, kas uzlikusi naudas sodu, atbrīvot viņu no naudas soda vai samazināt tā apmēru. Šo iesniegumu izskata tiesas sēdē, iepriekš paziņojot par sēdi personai, kurai naudas sods uzlikts. Tomēr šīs personas neierašanās nav šķērslis iesnieguma izskatīšanai.

Par tiesas lēmumu atteikt atbrīvošanu no naudas soda vai tā apmēra samazināšanu var iesniegt blakus sūdzību vai protestu.”

2. 1998. gada 14. oktobrī Saeima pieņēma Civilprocesa likumu (turpmāk – CPL), kas stājās spēkā 1999. gada 1. martā.

2.1. CPL 8. nodaļa reglamentē procesuālās sankcijas. Saskaņā ar CPL 65. panta 3. punktu viena no procesuālajām sankcijām, ko var piemērot tiesa, ir naudas sods.

CPL 68. panta otrā un trešā daļa paredz, ka tiesas lēmuma norakstu (izrakstu no protokola) par naudas soda uzlikšanu nosūta personai, kurai uzlikts naudas sods. Persona, kurai uzlikts naudas sods, desmit dienu laikā pēc tiesas lēmuma noraksta (izraksta no protokola) saņemšanas var lūgt tiesu, kura naudas sodu uzlikusi, atbrīvot to no naudas soda vai samazināt naudas soda apmēru. Šo iesniegumu izskata tiesas sēdē, iepriekš paziņojot par sēdi personai, kurai naudas sods uzlikts. Šīs personas neierašanās nav šķērslis iesnieguma izskatīšanai.

2.2. CPL 156. pants paredz lietas dalībnieka, liecinieka, eksperta vai tulka neierašanās sekas. Šā panta otrā un trešā daļa noteic:

“(2) Ja lietas dalībnieks, kas nav ieradies tiesas sēdē, nav laikus paziņojis tiesai savas neierašanās iemeslu, tiesa var uzlikt šai personai naudas sodu līdz piecdesmit latiem.

(3) Ja kāds no lietas dalībniekiem neierodas tiesā tādu iemeslu dēļ, kurus tiesa atzīst par neattaisnojošiem, tiesa var uzlikt šai personai naudas sodu līdz simt latiem.”

2.3. CPL 55. nodaļa regulē blakus sūdzības iesniegšanu un izskatīšanu. Tajā iekļautā 441. panta pirmā daļa paredz:

“Pirmās instances tiesas un apelācijas instances tiesas lēmumus var pārsūdzēt atsevišķi no tiesas sprieduma lietas dalībnieki, iesniedzot blakus sūdzību, kā arī prokurors, iesniedzot blakus protestu:

- 1) šajā likumā noteiktajos gadījumos;
- 2) ja tiesas lēmums kavē lietas virzību.”

Savukārt CPL 441. panta otrā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic:

“Par citiem pirmās instances tiesas un apelācijas instances tiesas lēmumiem blakus sūdzību neiesniedz, bet iebildumus par šiem lēmumiem var izteikt apelācijas vai kasācijas sūdzībā.”

3. Pieteikuma iesniedzējs ir atbildētājs civillietā Nr. C27105807. 2008. gada 28. janvārī Centra rajona tiesa konstatēja, ka Pieteikuma iesniedzējs, kaut arī viņam tika nosūtīta pavēste par tiesas sēdes laiku un vietu, nav izpildījis CPL noteiktos atbildētāja pienākumus un nezināmu iemeslu dēļ nav ieradies tiesas sēdē. Tiesa, atsaucoties uz CPL 68. pantu, 74. panta septīto daļu un 156. panta otro daļu, piemēroja Pieteikuma iesniedzējam procesuālo sankciju – naudas sodu 50 latu apmērā par to, ka viņš nebija ieradies tiesas sēdē un nebija paziņojis savas neierašanās iemeslus (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 12. lpp.*).

Pamatojoties uz šo lēmumu, 2008. gada 26. februārī tika reģistrēta izpildu lieta Nr. 127/08 par parāda – 50 latu – piedziņu no Pieteikuma iesniedzēja par

labu valstij. Šajā pašā dienā viņam tika nosūtīts priekšlikums nolēmumu izpildīt labprātīgi līdz 2008. gada 12. martam (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 124. lpp.*).

2008. gada 10. martā Pieteikuma iesniedzējs iesniedza Centra rajona tiesai lūgumu par uzliktā naudas soda atcelšanu, norādot, ka laikā no 2007. gada decembra beigām līdz 2008. gada marta sākumam viņš atradies ārpus Rīgas un nevarējis saņemt viņam adresēto korespondenci, tostarp pavēsti par ierašanos uz tiesas sēdi. Par uzlikto sodu viņam kļuvis zināms, saņemot tiesu izpildītāja paziņojumu par soda izpildi (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 14. lpp.*).

Centra rajona tiesa ar 2008. gada 19. marta lēmumu šo lūgumu noraidīja, citastarp norādot, ka “atbildētājs nav iesniedzis nevienu pierādījumu, ar kuru tiesa varētu nodibināt iesniegumā norādītā apstākļa esamību, proti, par to, ka atbildētājs nedzīvoja prasības pieteikumā norādītajā atbildētāja dzīvesvietā, tāpēc tiesai nav pamata atzīt lūgumu par pamatotu” (*lietas materiālu 1. sēj. 8. lpp.*).

4. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. pantam. Tā ierobežojot viņa tiesības uz tiesas pieejamību. Ierobežojums izpaužoties kā “neiespējamība pārsūdzēt tiesas nolēmumu par naudas soda uzlikšanu”, t. i., nespēja pakļaut otrās instances tiesas kontrolei lēmumu, ar kuru Pieteikuma iesniedzējam piemērota ievērojama apmēra mantiskā sankcija. Pieteikuma iesniedzējs esot nestrādājošs pensionārs, un viņam uzliktais naudas sods – 50 latu – atbilstot aptuveni 40 procentiem no viņa mēneša ienākumiem.

Pieteikumā izteikts viedoklis, ka nedz lēmums par naudas soda uzlikšanu, nedz arī lēmums par atteikšanos samazināt uzliktā soda apmēru vai atbrīvot no tā nav pakļauti augstākas instances tiesas kontrolei. CPL 441. panta pirmā daļa izsmeļoši uzskaitot gadījumus, kad tiesas lēmums ir pārsūdzams, savukārt apstrīdētā norma liedzot pārsūdzēt ikvienu tiesas lēmumu, kura pārsūdzību likums tieši neparedz, tostarp visus tiesas lēmumus par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, neesot nozīmes apstāklim, ka likums piešķir personai tiesības lūgt to pašu tiesu, kas pieņēmusi lēmumu par soda uzlikšanu, šo sodu atcelt vai samazināt. Tiesai neesot uzlikts pienākums atkārtoti vērtēt jautājumu pēc būtības, jo iemesls soda samazināšanai vai atcelšanai varot būt arī citāda rakstura (piemēram, personas mantiskais vai veselības stāvoklis), nevis saistīts ar pieņemtā lēmuma likumību vai pamatotību. Šī norma neesot pielīdzināma iespējai prasīt pieņemtā lēmuma kontroli augstākas instances tiesā.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Satversmes 92. pantā lietotais jēdziens “taisnīga tiesa” ietverot pārsūdzēšanas principa elementu attiecībā uz jebkuru tiesas nolēmumu, kas būtiski skar personas intereses, savukārt apstrīdētā norma liedzot personai tiesības pārsūdzēt vismaz divās instancēs tai procesuālās sankcijas veidā uzliktu naudas sodu.

Pieteikumā norādīts, ka, lai pārliecinātos par to, vai Satversmes 92. pants ietver tiesības pārsūdzēt arī civillietā uzliktu naudas sodu, Satversmes 92. pants, no vienas puses, esot jāanalizē kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Septītā protokola 2. pantu, bet, no otras puses, vajagot ievērot Satversmes 92. pantā ietvertās “paplašinātās pārsūdzības tiesības” (*lietas materiālu 1. sēj. 3. lpp.*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka civillietas ietvaros uzliktais naudas sods pēc savas būtības atbilst administratīva soda saturam. Kaut arī apstrīdētā norma neparedzot administratīvās lietvedības uzsākšanu, šīs normas jēga esot soda noteikšana naudas soda veidā. Naudas sodam piemītot kriminālsfēras sankcijai raksturīgais sodošais raksturs.

Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas izstrādātajiem kritērijiem, pēc kuriem konstatējams, vai administratīvajai lietai ir krimināllietas pazīmes, kā arī uz Satversmes tiesas spriedumu, Pieteikuma iesniedzējs secina, ka uz naudas sodu, ko uzliek procesuālās sankcijas veidā, attiecināmas Konvencijā noteiktās tiesības uz kriminālsoda pārsūdzēšanu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 4. lpp.*).

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Saeima lūdz atzīt pieteikumu par nepamatotu, bet apstrīdēto normu – par atbilstošu Satversmes 92. pantam.

Saeima norāda, ka ne visiem tiesas nolēmumiem jābūt pārsūdzamiem apelācijas kārtībā. Šāda prasība attiecoties vienīgi uz tiem gadījumiem, kas paredzēti Konvencijas 6. pantā un Septītā protokola 2. pantā. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā “Ravnsborgs pret Zviedriju” (*Ravnsborg v. Sweden*), atbildes rakstā norādīts, ka gadījumos, kad piemērotajam sodam ir disciplinārs raksturs, uz to neattiecas Konvencijas 6. pants, līdz ar to arī Septītā protokola 2. pants. Raugoties no Konvencijas piemērošanas prakses viedokļa, apstrīdētā norma atbilstot Konvencijai.

Vienlaikus Saeima, atsaucoties uz Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas 5. punktu, norāda, ka Konvencijā noteikts pārsūdzības tiesību minimums, bet Satversmes 92. pantā šīs tiesības ietvertas paplašinātā apjomā. Līdz ar to Saeima pieļauj, ka Satversmes 92. panta pirmā teikuma prasības par plašākām pārsūdzības tiesībām ir piemērojamas gadījumos, kad tiesa personai uzliek naudas sodu procesuālās sankcijas veidā.

Saeima uzsver, ka Civilprocesa likuma 441. panta otrā daļa *expressis verbis* nemaz neparedzot, ka lēmums par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā nav pārsūdzams. Likums paredzot iespēju pārsūdzēt šādu lēmumu, tomēr nevis uzreiz, bet ceļot pret to iebildumus, kad lieta pēc būtības tiek skatīta augstākas instances tiesā.

Atbildes rakstā norādīts, ka gadījumā, ja tiktu uzskatīts, ka apstrīdētajā normā ir ietverts pamattiesību ierobežojums, tas tomēr atbilstot Satversmei.

Apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam esot leģitīms mērķis. Šī norma nepieciešama, lai ievērotu procesuālās ekonomijas principu un tādējādi nodrošinātu arī citu personu tiesību aizsardzību.

Saeima vērš Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka procesuālās sankcijas piemērošana esot jebkuras tiesas ekskluzīva kompetence, kas tiekot īstenota pret ierobežotu personu loku un tikai par likumā skaidri un nepārprotami paredzētiem pārkāpumiem, kuru apjoms esot ļoti ierobežots. Sankcijas piemērošanai neesot nepieciešama sarežģīta faktu konstatēšana, piemēram, noskaidrošana, vai paskaidrojumi iesniegti savlaicīgi.

Turklāt CPL 68. panta trešajā daļā likumdevējs esot paredzējis personai, kurai uzlikts naudas sods, iespēju aizstāvēt savas tiesības un iesniegt tiesai pierādījumus, kas apliecinātu, ka iemesli, kuru dēļ šī persona neieradās uz tiesas sēdi, ir pamatoti.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilstot samērīguma principam, jo saprātīgi ierobežojot pārsūdzības tiesības. Turklāt likumā esot paredzēts, ka sodītā persona var atkārtoti lūgt izvērtēt pieņemtā lēmuma tiesiskumu un pamatotību, iesniedzot attiecīgus pierādījumus.

6. Par pieaicinātajām personām lietā atzītas Latvijas Republikas tiesībsargs un Tieslietu ministrija. Viedokli lūgts izteikt arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētājam. Informāciju lietā sniegusi Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesu administrācija.

6.1. Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) uzskata, ka apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 92. pantu.

Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā “Ravnsborgs pret Zviedriju”, Tiesībsargs norāda, ka Konvencijas 6. pants neattiecas uz gadījumiem, kad piemērotajam sodam ir disciplinārs raksturs. Savukārt, atsaucoties uz Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-

10-01 secinājumu daļas 5. punktu, Tiesībsargs apgalvo, ka Satversmes 92. pantā ietvertais jēdziens “savas tiesības un likumiskās intereses” ir plašāks nekā ANO Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kā arī Konvencijā noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tiesībsargs uzsver, ka naudas soda uzlikšana procesuālās sankcijas veidā skarot personas tiesības un likumiskās intereses un Satversmes 92. pants esot piemērojams konkrētā situācijā, taču šīs tiesības varot ierobežot tiktāl, ciktāl tās netiekot atņemtas pēc būtības. Apstrīdētā norma paredzot tiesību ierobežojumu, taču tas neesot absolūts, jo šī pati norma paredzot, ka iebildumus pret attiecīgajiem lēmumiem varot izteikt apelācijas vai kasācijas sūdzībā.

Tiesībsargs norāda uz ierobežojuma leģitīmo mērķi – nodrošināt citu procesā iesaistīto personu tiesības – un piekrīt Saeimas sniegtajai argumentācijai, ka ierobežojums ir samērīgs.

6.2. Tieslietu ministrija norāda, ka likumdevējs ir paredzējis personai, kurai uzlikts naudas sods procesuālās sankcijas veidā, iespēju aizstāvēt savas tiesības un iesniegt tiesai pierādījumus, kas apliecina, ka iemesli, kuru dēļ tā neieradās uz tiesas sēdi, ir pamatoti. Šādu pierādījumu iesniegšanas gadījumā tiesai nav pamata noraidīt personas iesniegumu par atbrīvošanu no tiesas uzliktā naudas soda vai tā samazināšanu.

Ministrija apgalvo, ka no CPL 441. panta otrās daļas izrietot tiesības kasācijas vai apelācijas sūdzībā izteikt iebildumus arī pret lēmumu, ar kuru uzlikts naudas sods procesuālās sankcijas veidā.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra spriedumu lietā Nr. 2001-08-01, ministrija pauž viedokli, ka Satversmes 92. pants negarantējot iespēju ikvienu lēmumu pārsūdzēt lietas izskatīšanas ietvaros. Šādas tiesības negarantējot arī Konvencijas 6. pants. Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības esot attiecināmas arī uz tiesībām pārsūdzēt lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā. Ierobežojums attiecībā uz lēmuma par naudas soda

uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā pārsūdzēšanu esot samērīgs. Ievērojot arī to, ka “CPL paredz attiecīgā lēmuma pārskatīšanu” (*lietas materiālu 2. sēj. 3. lpp.*), CPL noteiktais regulējums nodrošinot Satversmes 92. pantam atbilstošu tiesas procesu attiecībā uz procesuālās sankcijas piemērošanu.

Ministrija uzskata, ka ar spēkā esošo regulējumu attiecībā uz procesuālajām sankcijām civilprocesā likumdevējs esot nodrošinājis efektīvu lietas izskatīšanu pēc būtības. Ja likumdevējs paredzētu iespēju pārsūdzēt lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā vai lēmumu, ar kuru noraidīts iesniegums par atbrīvošanu no naudas soda vai tā samazināšanu, tiktu pārkāpts procesuālās ekonomijas princips. Šāda iespēja būtiski pagarinātu lietas izskatīšanas pēc būtības termiņu, tāpēc neesot pieļaujama.

6.3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas (turpmāk – Augstākā tiesa) **priekšsēdētājs** norāda, ka Civilprocesa likuma 8. nodaļas normas ir tikai palīgglīdzeklis tiesas procesa efektivitātes nodrošināšanai. To piemērošana vai nepiemērošana atšķirībā no visām pārējām CPL pirmās sadaļas normām neietekmējot tiesas procesa tiesiskumu (diskutējams varētu būt vienīgi jautājums par procesa dalībnieka izraidīšanu no sēžu zāles).

Tā kā CPL normas par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā pēc būtības neattiecas uz civilās tiesvedības pamatnoteikumiem un neietekmē lietas izskatīšanas likumību, neesot tiesiska pamata apelācijas vai kasācijas sūdzībā izteikt iebildumus pret tiesneša lēmumu, saskaņā ar kuru ir piemērota šāda procesuālā sankcija. Lēmums par naudas soda uzlikšanu neattiecoties uz izšķiramā strīda būtību, nevarot ietekmēt strīda izšķiršanu un līdz ar to nevarot būt izskatīšanas priekšmets apelācijas vai kasācijas instances tiesā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs uzskata, ka CPL 68. panta trešā daļa nodrošina taisnīgu tiesas procesu, jo tiesas sēdē, izskatot personas iesniegumu par atbrīvošanu no naudas soda vai tā samazināšanu, attiecīgajai personai ir

tiesības gan sniegt paskaidrojumus, gan iesniegt pierādījumus sava iesnieguma pamatošanai.

Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas Pirmā departamenta 2003. gada 25. septembra lēmumu “Par iesnieguma Nr. 62393/00, kuru iesniedzis Arnis Kadīķis pret Latviju (Nr. 2), pieņemšanu izskatīšanai”, Augstākās tiesas priekšsēdētājs uzsver, ka tiesneša lēmumiem par piemērotajiem sodiem tiek piešķirta augsta uzticamība un to pārskatīšana vai revīzija nav uzskatāma par nepieciešamu.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs norāda, ka apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu neradītu tiesisku pamatu tam, lai atsevišķi pārsūdzētu lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā.

6.4. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesu administrācijas apkopotajā statistikas pārskatā par personām, kurām uzlikts naudas sods par neierašanos uz tiesas sēdēm civillietās Latvijas rajonu un pilsētu tiesās, norādīts, ka 2007. gadā šāds sods uzlikts 110 personām kopumā 3625 latu apmērā. Ar tiesneša lēmumu par minētajiem pārkāpumiem uzliktā naudas soda minimālais apmērs 2007. gadā bijis pieci lati, bet maksimālais – 100 latu.

Tiesu administrācijas rīcībā neesot datu par cita veida procesuālo sankciju piemērošanu civillietās, kā arī to gadījumu skaitu, kuros persona iesniegusi CPL 68. panta trešajā daļā paredzēto lūgumu par atbrīvošanu no naudas soda vai tā apmēra samazināšanu.

Secinājumu daļa

7. Saskaņā ar CPL 65. pantu šajā likumā noteiktajos gadījumos tiesa var piemērot šādas procesuālās sankcijas: 1) brīdinājumu, 2) izraidīšanu no tiesas sēžu zāles, 3) naudas sodu, 4) piespiedu atvešanu uz tiesu. Konkrētajā lietā Pieteikuma iesniedzējam procesuālās sankcijas veidā uzlikts naudas sods par

neierašanos uz tiesas sēdi un nepaziņošanu par neierašanos. Līdz ar to, lai izvērtētu, vai pastāv Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 92. pantā noteikto pamattiesību aizskārums, Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdēto normu tikai tiktāl, ciktāl tā attiecas uz Pieteikuma iesniedzējam piemēroto procesuālās sankcijas veidu – naudas sodu.

CPL paredz vairākus gadījumus, kad tiesa var piemērot naudas sodu procesuālās sankcijas veidā. Piemēram, naudas sods paredzēts lietas dalībniekam, ja viņš nepaziņo par savas adreses maiņu tiesvedības laikā (CPL 58. panta otrā daļa), ja viņš iesniedz pierādījumus pēc tam, kad notecējis to iesniegšanas termiņš, un tiesa atzīst, ka ar šādu rīcību apzināti tiek kavēta lietas iztiesāšana (CPL 93. panta trešā daļa). Konkrētās lietas ietvaros Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdēto normu tikai tiktāl, ciktāl tā varētu attiekties uz Pieteikuma iesniedzējam piemēroto naudas sodu, proti, CPL 156. panta otrajā un trešajā daļā paredzēto naudas sodu lietas dalībniekam, kas nav ieradies tiesas sēdē un nav laikus paziņojis tiesai savas neierašanās iemeslu vai nav ieradies tiesas sēdē tādu iemeslu dēļ, kurus tiesa atzīst par neattaisnojošiem.

8. Satversmes 92. pants noteic: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.” Lai gan pieteikumā ietverts prasījums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam kopumā, tomēr no pieteikuma izriet, ka būtībā tiek apstrīdēta minētās normas atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, proti, ka “ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā”.

Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs,

tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Pirmajā aspektā šis jēdziens tulkojams sasaistē ar Satversmes 6. nodaļu, otrajā – kopsakarā ar tiesiskas valsts principu, kas izriet no Satversmes 1. panta (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu, Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 8. punktu un Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.3. punktu*).

8.1. Konkrētajā lietā nav strīda par to, ka lēmumu par naudas sodu procesuālās sankcijas veidā uzliek tiesa, kura, no institucionālā viedokļa raugoties, atbilst kritērijiem, kas Satversmes 92. pantā noteikti tiesai kā neatkarīgai tiesu varas institūcijai.

8.2. Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākas savstarpēji saistītas tiesības.

8.2.1. Konkrētajā lietā galvenokārt pastāv šaubas par apstrīdētās normas atbilstību tiesībām pārsūdzēt pieņemto tiesas lēmumu augstākā tiesu instancē.

Turklāt atšķiras lietas dalībnieku viedokļi ne vien par Satversmes 92. panta saturu, bet arī par to, vai apstrīdētā norma vispār noteic ierobežojumu lēmuma par procesuālo sankciju pārsūdzēšanai augstākā tiesu instancē.

Tāpēc Satversmes tiesa, lai izvērtētu apstrīdētās normas konstitucionalitāti, vispirms noskaidros tās saturu, bet pēc tam – atbilstību Satversmes 92. pantam.

8.2.2. Vienlaikus no pieteikuma izriet viedoklis, ka procedūra tajā tiesas instancē, kurā naudas sods procesuālās sankcijas veidā uzlikts, nenodrošina personai tiesības tikt uzklausītai pirms soda uzlikšanas. Tomēr attiecīgās CPL normas pieteikumā nav apstrīdētas. Līdz ar to šis jautājums spriedumā izvērtējams tiktāl, ciktāl tas nesaraucjami saistīts ar apstrīdētās normas konstitucionalitāti.

8.2.3. Jāņem vērā, ka konstitucionālajās tiesībās, analizējot tiesības uz taisnīgu tiesu, jēdzienus “pārsūdzēt”, “pārsūdzība” parasti lieto nozīmē “pārsūdzēt augstākā instancē”, “pārsūdzība augstākā instancē” (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija spriedumu lietā Nr. 2001-17-0106*).

Savukārt civilprocesuālo tiesību speciālisti jēdzienu “pārsūdzēt” lieto ne vien attiecībā uz lēmuma pārsūdzēšanu augstākā tiesu instancē, bet arī attiecībā uz iebildumu celšanu tajā pašā tiesu instancē. Piemēram, bijušais Civilprocesa likuma izstrādāšanas darba grupas loceklis, Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs, senators Mārtiņš Dudelis, komentējot CPL 441. pantu, norāda: “Atšķirīga kārtība no vispārējās lēmumu pārsūdzēšanas kārtības noteikta lēmumiem par Civilprocesa likumā paredzēto naudas sodu uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā (CPL 68. p.). Persona, kurai uzlikts naudas sods, 10 dienu laikā no tiesas lēmuma (izraksta) saņemšanas var lūgt tiesu, kura sodu uzlikusi, atbrīvot no soda vai samazināt tā apmēru” (*Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2006, 608. lpp.*).

9. Civilprocesa likuma 441. panta otrā daļa *expressis verbis* neparedz, ka lēmums par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā nav pārsūdzams augstākas instances tiesā. Saeima, Tieslietu ministrija un Tiesībsargs, atsaucoties uz apstrīdētās normas tekstu, pauž viedokli, ka norma dod iespēju pret lēmumu, ar kuru CPL paredzētajā kārtībā uzlikts naudas sods procesuālās sankcijas veidā, izteikt iebildumus apelācijas vai kasācijas sūdzībā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 137. lpp., 2. sēj. 3. un 111. lpp.*). Augstākās tiesas priekšsēdētājs Andris Guļāns, atsaucoties uz apelācijas un kasācijas institūta būtību, šim viedoklim nepiekrīt. Augstākās tiesas rīcībā nav informācijas, ka apelācijas vai kasācijas sūdzībās būtu izteikti iebildumi par naudas sodu, kas procesuālās sankcijas veidā uzlikts saskaņā ar CPL 156. pantu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 20.–21. lpp.*).

Lai noskaidrotu Civilprocesa likuma 441. panta otrās daļas saturu, nevar aprobežoties tikai ar šīs normas teksta izvērtējumu, tā jāaplūko kopsakarā ar citām CPL normām. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka “Civilprocess veido vienotu publiski tiesisku attiecību sistēmu. Lai nodrošinātu tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu, Civilprocesa likumā nedrīkst būt tādas iekšējas pretrunas, kas tiesības uz taisnīgu tiesu varētu padarīt par neefektīvām” (*Satversmes tiesas 2007. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 16.2. punkts*). Apstrīdētā norma ir interpretējama atbilstoši CPL sistēmai kopumā, vispirms ņemot vērā gan CPL 8. nodaļas normas, gan arī normas, kas attiecas uz lietas izskatīšanu apelācijas un kasācijas institūcijās.

Sākotnējā CPL projekta 68. panta trešās daļas redakcija bija šāda:

“Persona, kurai uzlikts naudas sods, desmit dienu laikā pēc tiesas nolēmuma saņemšanas var lūgt tiesu, kura to uzlikusi, atbrīvot šo personu no naudas soda vai samazināt tā apmēru. Šo iesniegumu izskata tiesas sēdē, iepriekš paziņojot par sēdi personai, kurai naudas sods uzlikts. Šīs personas neierašanās nav šķērslis iesnieguma izskatīšanai. Tiesas lēmums nav pārsūdzams.”

Likumprojekta sagatavošanas gaitā Saeimas Juridiskais birojs iesniedza priekšlikumu izslēgt teikumu “Tiesas lēmums nav pārsūdzams”. Saeimas Juridiskā komisija, sagatavojot likumprojektu trešajam lasījuma, šo priekšlikumu akceptēja (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 173. lpp.*). Taču nedz no Juridiskā biroja vēstules, nedz arī no Saeimas komisijas sēžu protokoliem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 151.–202. lpp.*) nav gūstams ieskats par šā priekšlikuma mērķi un pamatojumu. Priekšlikums varētu būt iesniegts un atbalstīts gan ar mērķi dot iespēju pārsūdzēt lēmumu par procesuālā naudas soda uzlikšanu, gan arī tālab, lai novērstu liekvārdību likumā, ja no citām likuma normām jau izriet tas, ka attiecīgais lēmums nav pārsūdzams.

Ziņojot Saeimas sēdē komisijas vārdā par CPL projektu trešajā lasījumā, 6. Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs Juris Kaksītis teica: “Komisija ir atbalstījusi arī priekšlikumu izslēgt 68. panta trešajā daļā pēdējo teikumu: “Tiesas

lēmums nav pārsūdzams”. Tātad tas ir pārsūdzams, un var arī noprotētēt. Komisija atbalsta šo priekšlikumu” (*Latvijas Republikas 6. Saeimas 1998. gada 14. oktobra sēdes stenogramma; lietas materiālu 1. sēj. 77. lpp.; http://www.saeima.lv/steno/st_98/st1410.html*).

Savukārt M. Dudelis, komentējot CPL 441. pantu, norāda, ka 68. panta trešajā daļā paredzētais lēmums nav pārsūdzams. Vienlaikus viņš piebilst, ka agrāk CPK 98. pantā bija paredzētas tiesības pārsūdzēt lēmumu, ar kuru atteikts atbrīvot no naudas soda vai to samazināt (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2006, 608. lpp.*).

Apstrīdētā norma ietverta CPL 55. nodaļā, kas regulē blakus sūdzības iesniegšanu un izskatīšanu, nevis lietas izskatīšanu apelācijas vai kasācijas kārtībā. Apstrīdētā norma pati par sevi neregulē nedz apelācijas, nedz kasācijas procesu, un tajā ietvertie vārdi “iebildumus pret šiem lēmumiem var izteikt apelācijas vai kasācijas sūdzībā” tulkojami šauri, proti, tiktāl, ciktāl lēmumi, pret kuriem ir iebildumi, attiecas uz jautājumiem, kas atbilstoši citām CPL normām ir izskatāmi attiecīgi apelācijas vai kasācijas kārtībā.

Atbilstoši CPL 413. pantam apelācijas sūdzību vai apelācijas protestu iesniedz par pirmās instances tiesas spriedumu (papildspriedumu). CPL 416. panta 5. punkts prasa norādīt, kā izpaužas sprieduma nepareizība.

Izpratne par apelācijas institūta būtību Latvijas tiesību zinātnē ir izveidojusies jau pagājušā gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. Definējot apelācijas institūtu, Latvijas tiesību zinātnieki arī mūsdienās atsaucas uz Vladimira Bukovska doto šā institūta skaidrojumu: ““Ar apelāciju mēs saprotam otrās instances tiesai adresētu sūdzību par pirmās instances tiesas spriedumu, lūdzot skatīt cauri pēc būtības lietu, kas pirmajā instancē izšķirta nepareizi un taisīt jaunu spriedumu pārsūdzētā vietā” (Bukovskis V. *Civilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933, 453. lpp.*)” (*Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2006, 587. lpp.*).

Savukārt atbilstoši CPL 450. panta trešajai daļai kasācijas kārtībā var pārsūdzēt apelācijas instances tiesas spriedumu, ja tiesa nepareizi piemērojusi vai iztulkojusi materiālo tiesību normu, pārkāpusi procesuālo tiesību normu vai, izskatot lietu, pārsniegusi savas kompetences robežas.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka “kasācijas instance pilda īpašu funkciju, un tas nosaka šīs instances tiesā norisošā procesa īpatnības. [...] Latvijā tagad pastāvošā kasācijas institūta būtiska iezīme ir tā, ka kasācijas instancē izšķirošā nozīme ir nevis pušu interesēm, kas pietiekami aizsargātas, lietu pēc būtības caurlūkojot pirmajās divās instancēs, bet gan publiski tiesiskajām interesēm. Kasācijas instancē tiek skatīti tikai *quaestiones iuris*, proti, jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību” (*Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punkts*).

Lietas izskatīšana gan apelācijas, gan arī kasācijas kārtībā ir vērsta uz attiecīgās civillietas izlemšanai svarīgiem jautājumiem. Savukārt CPL normas par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā neattiecas uz izšķiramo strīdu un nevar ietekmēt strīda jautājumu. Lēmums par minētā naudas soda uzlikšanu vai arī lēmums par atteikšanos atbrīvot personu no šā soda vai samazināt tā apmēru nevar būt izskatīšanas priekšmets apelācijas vai kasācijas kārtībā. To apliecina arī CPL 432. pants par apelācijas instances tiesas sprieduma saturu un 474. pants par kasācijas instances tiesas kompetenci.

Ja pieņemtu pretējo, varētu rasties tāda situācija, ka apelācijas vai kasācijas sūdzība jāiesniedz arī lietas dalībniekam, kas ir apmierināts ar taisīto spriedumu, bet nav apmierināts ar piemēroto procesuālo sankciju. Šāda situācija būtu pretrunā ar minēto institūtu būtību.

Turklāt naudas sodu procesuālās sankcijas veidā var piemērot arī lieciniekam un ekspertam, kas nav ieradušies tiesas sēdē. Proti, CPL 109. panta otrā daļa paredz iespēju uzlikt naudas sodu līdz 40 latiem lieciniekam, bet CPL 122. panta otrā daļa – tādu pašu naudas sodu ekspertam. Nedz liecinieks, nedz arī

eksperts nav tiesīgi iesniegt apelācijas vai kasācijas sūdzību. Nav pamata uzskatīt, ka likumdevējs, ja būtu vēlējies dot iespēju pārsūdzēt šādu naudas sodu apelācijas vai kasācijas instancē, to būtu devis pusēm, bet nebūtu devis lieciniekam vai ekspertam.

Lēmumu, ar kuru uzlikts naudas sods procesuālās sankcijas veidā par neierašanos tiesas sēdē un nepaziņošanu par neierašanās iemesliem, nevar pārsūdzēt apelācijas vai kasācijas kārtībā. Līdz ar to apstrīdētā norma liedz pārsūdzēt augstākā tiesu instancē šādu lēmumu.

10. Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam, Satversmes tiesa vispirms noskaidros, vai jautājumi, kas saistīti ar naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā, vispār ietilpst Satversmes 92. panta tvērumā un vai tajā ietilpst tiesības pārsūdzēt augstākas instances tiesā lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā, kā arī lēmumu par lūgumu atbrīvot no šā soda vai to samazināt.

10.1. Lietā iesaistītās personas piekrīt Satversmes tiesas judikatūrā nostiprinātajai atziņai, ka, noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu un Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*).

Taču lietas dalībniekiem ir pretējs viedoklis par to, vai no Konvencijas 6. panta un Septītā protokola 2. panta valstij izriet pienākums nodrošināt iespēju pārsūdzēt augstākā tiesu instancē procesuālās sankcijas veidā uzliktu naudas sodu.

Konvencijas 6. panta pirmās daļas pirmais teikums paredz:

“Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā.”

Savukārt Konvencijas Septītā protokola 2. pants nosaka:

“1. Ikvienam, kuru tiesa ir atzinusi par vainīgu kriminālnozieģumā, ir tiesības uz vainas pierādījuma vai sprieduma pārskatīšanu augstākā instancē. Šo tiesību izmantošanu, ieskaitot pamatu, nosaka likums.

2. Šīs tiesības ir pakļautas izņēmumiem attiecībā uz vieglāka rakstura pārkāpumiem, kurus nosaka likums, vai gadījumos, kad attiecīgā persona pirmajā instancē ir tiesāta augstākās tiesas instancē vai šī persona ir tiesāta pēc lūguma par lietas izbeigšanu iesniegšanas.”

Jautājumi, kas saistīti ar aizsargājamās sfēras apjomu, ir īpaši nozīmīgi attiecībā uz Konvencijas 6. pantā garantētajām tiesībām, turklāt nozīmīgi vēl lielākā mērā nekā attiecībā uz citām Konvencijā garantētajām tiesībām (*sk.: Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München, C. H. Beck, 2005, S. 283*). Konvencijas 6. pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu kopumā attiecas tikai uz procesu, kas saistīts ar “izvirzītās apsūdzības pamatotību” vai “civilajām tiesībām un pienākumiem”, savukārt atbilstoši Konvencijas Septītā protokola 2. pantam tiesības pārsūdzēt tiesas spriedumu – tikai uz gadījumiem, kad tiesa personu ir atzinusi par vainīgu nozieģumā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē lieto spriedumā lietā “Engels un citi pret Nīderlandi” (*Engel and Others v. the Netherlands, judgment of 8 June 1976, Series A no. 22, para 82*) noteiktos trīs alternatīvos kritērijus, pēc kuriem var konstatēt, vai konkrētā situācija ietilpst Konvencijas 6. panta jēdziena “izvirzītās [krimināl]apsūdzības pamatotība” (*determination of a criminal charge, bien-fondé de toute accusation pénale*) tvērumā. Šie kritēriji ir šādi: 1) konkrētā tiesību pārkāpuma klasifikācija nacionālajā tiesību sistēmā, saistot šo pārkāpumu

ar krimināltiesībām; 2) pārkāpuma raksturs; 3) sankcijas atbilstība vai neatbilstība kriminālsfērai pēc tās veida un smaguma. Lai pārkāpumu atzītu par kriminālpārkāpumu Konvencijas izpratnē, pietiek ar to, ka šā pārkāpuma pazīmes atbilst kaut vienam no uzskaitītajiem kritērijiem (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietās: Weber v. Switzerland, judgment of 22 May 1990, Series A no. 177, para 31-34; Ravensborg v. Sweden, judgment of 23 March 1994, Series A no. 283-B, para 30; Putz v. Austria, judgment of 22 February 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996 I, para 31*).

Uz minētajiem kritērijiem Satversmes tiesa atsaucās arī 2002. gada 20. jūnija spriedumā lietā Nr. 2001-17-0106, lai konstatētu, vai administratīvā pārkāpuma lietai ir krimināllietas pazīmes.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs, vai lēmums par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā, ņemot vērā minētos kritērijus, ietilpst Konvencijas 6. panta tvērumā.

10.1.1. Naudas sodu, ko uzliek procesuālās sankcijas veidā, reglamentē CPL. Šis sods piemērojams “par civilprocesuālo tiesību normu pārkāpumiem, kas izdarīti bez attaisnojošiem iemesliem. Civilprocesuālais pārkāpums ir apzināti prettiesiska darbība, kas izpaužas kā kāda civilprocesuālā pienākuma neizpildīšana” (*Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2006, 127. lpp.*). No Latvijas nacionālo tiesību viedokļa raugoties, naudas sods, ko uzliek procesuālās sankcijas veidā, neietilpst krimināltiesiskajā sfērā. Līdz ar to šāds sods neatbilst pirmajam minētajam kritērijam.

10.1.2. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei norādes uz pārkāpuma raksturu var izrietēt gan no normā paredzētā pārkāpuma būtības, gan arī tā tiesiskajām sekām. Attiecībā uz pārkāpuma būtību ir sevišķi svarīgs to personu loks, kuras tiek pakļautas konkrētajam regulējumam. Fakts, ka regulējums (vismaz potenciāli) ir vērsts uz sabiedrību kopumā, norāda uz

regulējuma krimināltiesisko raksturu. Attiecībā uz pārkāpuma tiesiskajām sekām ir svarīgs regulējuma raksturs un funkcijas, kas sankcijai piemīt tiesību sistēmā kopumā (sk.: *Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention, München, C. H. Beck, 2005, S. 290*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izskatot lietas, kas saistītas ar tiesas piemērotajām procesuālajām sankcijām, ir secinājusi, ka tās paliek ārpus Konvencijas 6. panta robežām. Normas, kas pilnvaro tiesu piemērot sankcijas par neatbilstošu uzvedību tiesas procesa laikā, ir kopēja Konvencijas līgumslēdzēju pušu vairākuma tiesību sistēmu iezīme. Šādas normas un sankcijas tiek atvasinātas no tiesai raksturīgajām tiesībām nodrošināt pienācīgu un atbilstošu uzvedību pašas tiesas procesā. Šādu normu ietvaros lietotie līdzekļi drīzāk ir raksturīgi disciplinārās varas lietošanai nekā soda uzlikšanai par kriminālpārkāpumu (sk. *Ravnsborg v. Sweden, judgment of 23 March 1994, Series A no. 283-B, p. 30, para 34, Putz v. Austria, judgment of 22 February 1996, Reports 1996-I, p. 324, para 33*).

Minētajās lietās procesuālās sankcijas bija uzliktas par necienīgu izturēšanos pret tiesu, proti, par aizskarošiem izteicieniem, kas adresēti tiesnešiem. Taču kopīga daudzu Konvencijas dalībvalstu tiesību sistēmu iezīme ir arī tādu procesuālo sankciju pastāvēšana, kuras tiesa uzliek par neierašanos uz tiesu vai savlaicīgu nepaziņošanu par neierašanās iemesliem. Arī šādas normas un sankcijas tiek atvasinātas no tiesai raksturīgajām tiesībām nodrošināt pienācīgu un atbilstošu tiesas procesu. Šādu normu ietvaros lietotie līdzekļi vairāk līdzīgi disciplinārās varas lietošanai nekā soda uzlikšanai par kriminālpārkāpumu.

Naudas sods, ko uzliek procesuālās sankcijas veidā, ir vērsts uz ierobežotu personu loku – civillietas dalībniekiem. Šīs sankcijas pamatfunkcija ir nodrošināt konkrētās civillietas pienācīgu, tostarp arī savlaicīgu iztiesāšanu. Līdz ar to no otrā kritērija viedokļa šāda soda uzlikšana neietilpst Konvencijas 6. panta tvērumā.

10.1.3. Trešais kritērijs – soda veids un smagums – ir cieši saistīts ar otro kritēriju – pārkāpuma raksturu un it īpaši ar tam noteiktajām tiesiskajām sekām. Sankcijas veids trešā kritērija izpratnē aptver soda potenciālo ietekmi uz konkrēto personu, kas ir atkarīga no soda veida (brīvības atņemšanas sods, naudas sods, citādi brīvības ierobežojumi u. c.), paredzētā soda iespējamās augstākās robežas un tā piemērošanas īpatnībām. Proti, trešais kritērijs aptver personai draudošo negatīvo seku kopējo smagumu. Runa par kriminālpārkāpumu ir visupirms tādā gadījumā, ja attiecīgā soda piemērošana personai radītu smagas sekas, kas pēc sava rakstura līdzinās brīvības atņemšanai, kura nav īslaicīga (*sk.: Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München, C. H. Beck, 2005, S. 291-292*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē nav nostiprināts konkrēts naudas soda apmērs, kas būtu pamats tam, lai šādu sodu uzskatītu par atbilstošu trešajam kritērijam un krimināltiesisku Konvencijas izpratnē. No vienas puses, Eiropas Cilvēktiesību tiesa 500 Šveices franku lielu naudas sodu ir uzskatījusi par pietiekamu šā kritērija piemērošanai (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Weber v. Switzerland, judgment of 22 May 1990, series A no. 177, para 34*). Taču, no otras puses, tā nav uzskatījusi, ka šim kritērijam atbilstu procesuālās sankcijas veidā piemērotie sodi 1000 Zviedrijas kronu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Ravensborg v. Sweden, judgment of 23 March 1994, Series A no. 283-B, para 35*) un 5000, 7500 un 10 000 Austrijas šiliņu apmērā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Putz v. Austria, judgment of 22 February 1996, Reports 1996-I, p. 324, para 34–37*).

Ja minētos sodus, kas noteikti Šveices frankos un Zviedrijas kronās, pārrēķinātu latos pēc pašreizējā attiecīgo valūtu kursa, tie būtu lielāki nekā Pieteikuma iesniedzējam uzliktais sods. Tāpat lielāki būtu arī minētie naudas sodi, kas noteikti Austrijas šiliņos, ja tos pārrēķinātu eiro pēc oficiālā kursa, kāds Austrijas šiliņam bija noteikts, ieviešot eiro, bet attiecīgo summu eiro pēc tam pārrēķinātu latos pēc pašreizējā kursa. Tomēr jāņem vērā, ka spriedumi attiecas

uz atšķirīgu laiku un valstīm ar atšķirīgu ekonomisko situāciju, tāpēc tos salīdzināt nav iespējams.

Vienlaikus jāuzsver, ka lietā “Pucs pret Austriju” iesniedzējs bija norādījis, ka viņam piemērotie naudas sodi sasniedz un pat pārsniedz par kriminālu nodarījumu piemērojamo sodu apmēru.

CPL noteiktais naudas soda apmērs, tostarp Pieteikuma iesniedzējam piemērotā procesuālā sankcija – 50 latu, nesasniedz tāda Latvijas Krimināllikumā paredzētā naudas soda minimālo apmēru, ko var noteikt tiesa. Proti, saskaņā ar Krimināllikuma 41. pantu “naudas sods atbilstoši noziedzīgā nodarījuma smagumam un vainīgā mantiskajam stāvoklim nosakāms no vienas līdz divsimt Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmērā sprieduma taisīšanas brīdī”.

Par būtisku kritēriju Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata arī to, vai naudas sodu var aizstāt ar cietumsodu. Nesamaksāšanas gadījumā CPL paredzētais procesuālās sankcijas veidā uzliktais naudas sods Latvijā, atšķirībā no situācijas minētajās Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietās “Ravnsborgs pret Zviedriju” un “Pucs pret Austriju”, vispār nevar tikt aizstāts ar cietumsodu.

Līdz ar to CPL paredzētais procesuālās sankcijas veidā uzliktais naudas sods Latvijā gan pēc apmēra, gan arī pēc tā izpildīšanas kārtības ir pat vieglāks par sodiem, kas iesniedzējiem bija piemēroti minētajās Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietās. Taču pat minētajās lietās Eiropas Cilvēktiesību tiesa nesaskatīja krimināla nodarījuma pazīmes un nepiemēroja Konvencijas 6. pantu.

Tātad arī no trešā kritērija viedokļa naudas sods, ko uzliek procesuālās sankcijas veidā CPL noteiktajā kārtībā, neietilpst Konvencijas tvērumā.

Līdz ar to nav pamatots pieteikumā izteiktais viedoklis, ka naudas sods, ko saskaņā ar CPL uzliek procesuālās sankcijas veidā, būtu pielīdzināms kriminālpārkāpumam Konvencijas izpratnē.

10.2. Lietā iesaistītās personas piekrīt Satversmes tiesas viedoklim, ka Satversmes 92. pantā ietvertais jēdziens “savas tiesības un likumiskās intereses” ir plašāks nekā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā paredzētās tiesības uz taisnīgu tiesu par “izvirzītās apsūdzības pamatotību” (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā 2001-10-01 5. punktu*).

Naudas soda uzlikšana procesuālās sankcijas veidā skar personas tiesības un likumiskās intereses, visupirms tās reputāciju un materiālo stāvokli, finanses un īpašumu, un tātad ietilpst Satversmes 92. panta tvērumā.

Līdz ar to, uzliktot personai naudas sodu procesuālās sankcijas veidā, ir pienācīgā apmērā jānodrošina šīs personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

10.3. Tomēr ne attiecībā uz katrām tiesībām un likumiskajām interesēm Satversmes 92. pants garantē iespēju izskatīt lietu vismaz divās instancēs. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt iespēju pārsūdzēt tiesas nolēmumu augstākas instances tiesā. Likumdevējs ir tiesīgs ar likumu noteikt, kādas lietas ir katras tiesu iestādes kompetencē un cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā 2007-22-01 11. punktu*).

Tiesības uz taisnīgu tiesu katrā konkrētā lietu kategorijā interpretējamas kopsakarā ar samērīguma principu, kas izriet no Satversmes 1. panta.

Ņemot vērā iepriekš izvērtēto procesuālās sankcijas veidā uzlikta naudas soda mērķi, raksturu un likumā noteikto apmēru, secināms, ka Satversmes 92. pants neprasa, lai šai lietu kategorijai katrā gadījumā tiktu paredzētas pārsūdzības iespējas augstākas instances tiesā, ja pienācīgs tiesas process tiek nodrošināts tajā tiesu instancē, kura naudas sodu uzliek.

11. Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs, vai, uzliekot naudas sodu procesuālās sankcijas veidā, personai tiek nodrošināts taisnīgs tiesas process tās instances tiesā, kas piemēro procesuālo sankciju.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka “taisnīguma princips ietver prasības, kas nepieciešamas taisnīgai lietu izskatīšanas procedūrai, un viena no šādām prasībām ir *audiatur et altera pars*. Tas nozīmē, ka abām procesa pusēm ir tiesības izklāstīt savu viedokli attiecīgajā jautājumā, tas ir, tiesības tikt uzklausītām izskatāmajā lietā” (*Satversmes tiesas 2003. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-03 5. punkts*).

Tāpat citu valstu konstitucionālās tiesas ir uzsvērušas, ka cilvēka cieņa prasa, lai indivīds nebūtu tikai procesa objekts, bet viņam ir jādod iespēja izteikties, pirms tiek pieņemts lēmums, kas skar viņa tiesības (*sk. Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas 1992. gada 19. maija spriedumu, BVerfGE 86, 133 <144> un Šveices Augstākās tiesas 1963. gada 11. septembra spriedumu, Zbl. 1964, S. 216*).

Uz tiesībām tikt uzklausītam arī tādā procesā, kas neietilpst Konvencijas 6. panta tvērumā, norādījusi Lihtenšteinas Valsts tiesa, uzsverot, ka būtiska tiesību uz taisnīgu procesu sastāvdaļa ir tā, ka skartajam procesa dalībniekam tiek dota iespēja izteikt savu viedokli apmērā, kas ir samērīgs ar procesa priekšmetu un draudošās sankcijas smagumu. Pamattiesību prasībai par taisnīgu tiesas procesu ir jānodrošina, ka cilvēks tiek nopietni uztverts ne vien kā šā procesa objekts, bet arī kā šā procesa subjekts. No vienas puses, iesaistot skarto personu procesā, tiek cerēts uz pieņemtā lēmuma faktisko un tiesisko pareizību, bet, no otras puses, tiesībās uz taisnīgu procesu rod izpausmi cilvēka cieņa. Līdz ar to tiesības uz taisnīgu procesu ir jāievēro neatkarīgi no tā, vai šī ievērošana vispār var iespaidot lēmuma materiālo pusi (*sk. Lihtenšteinas Valsts tiesas 1996. gada 30. augusta sprieduma lietā StGH 1996/6 pamatojumu daļas 3.1. punktu, <http://www.codices.coe.int>*).

Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu paredz personai tiesības tikt uzklausītai arī gadījumos, kad tai tiek uzlikts naudas sods procesuālās sankcijas veidā.

12. CPL noteiktais regulējums attiecībā uz naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā neparedz, ka persona tiek uzklausīta, pirms tai tiek uzlikts naudas sods. Arī Pieteikuma iesniedzējam naudas sods uzlikts pirms viņa uzklausīšanas.

CPL 68. panta trešās daļas pirmais teikums paredz, ka persona, kurai uzlikts naudas sods, desmit dienu laikā pēc tiesas nolēmuma (izraksta no protokola) saņemšanas var lūgt tiesu, kura sodu uzlikusi, atbrīvot to no naudas soda vai samazināt tā apmēru. Šīs tiesības izmantojis arī Pieteikuma iesniedzējs.

Savukārt CPL 68. panta trešās daļas otrais un trešais teikums paredz, ka “šo iesniegumu izskata tiesas sēdē, iepriekš paziņojot par sēdi personai, kurai naudas sods uzlikts. Šīs personas neierašanās nav šķērslis iesnieguma izskatīšanai.” Tātad Pieteikuma iesniedzējam bija iespēja sniegt arī mutvārdu paskaidrojumus tiesai.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, būtiski ir tas, ka CPL 68. panta trešajā daļā *expressis verbis* nav paredzēts pienākums procesuālās sankcijas veidā uzlikto naudas sodu atcelt gadījumā, kad persona iesniedz pierādījumus tam, ka tā tiesas sēdē nav ieradies attaisnojošu apstākļu dēļ.

Citādi situāciju risina, piemēram, Austrijas civilprocesa likuma (*Zivilprozessordnung*) 333. pants. Šā panta pirmā daļa paredz kārtības uzturēšanas sodus, ko tiesa uzliek lieciniekam gadījumā, kad viņš nav ieradies uz tiesas sēdi. Savukārt šā panta otrā daļa noteic: “Ja pēc tam tiek uzrādīts neierašanos attaisnojošs iemesls, lieciniekam uzliktie kārtības uzturēšanas sodi atceļami. Turklāt liecinieku var pilnībā vai daļēji atbrīvot no to izmaksu atlīdzināšanas, kas saistītas ar viņa neierašanos.”

Lai arī CPL 68. panta trešā daļa līdzīgu normu *expressis verbis* nesatur, tomēr Latvijas tiesību zinātnē ir norādīts, ka procesuālās sankcijas ir piemērojamas tikai par tādiem civilprocesuālo normu pārkāpumiem, “kas izdarīti bez attaisnojošiem iemesliem” (*Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums, Rīga. Tiesu namu aģentūra, 2006, 127. lpp.*).

Interpretējot CPL 68. panta trešo daļu, jāņem vērā procesuālās sankcijas noteikšanas mērķis un būtība, kā arī vispārējie tiesību principi. Tiesai ir pienākums personu atbrīvot no procesuālās sankcijas veidā uzliktā naudas soda, ja persona iesniedz pierādījumus tam, ka tā attaisnojošu iemeslu dēļ neieradās tiesas sēdē un attaisnojošu iemeslu dēļ laikus nepaziņoja par neierašanos.

Arī Pieteikuma iesniedzējam bija nodrošināta iespēja tikt uzklausītam, tostarp pierādīt, ka viņš uz tiesas sēdi nav ieradies un nav paziņojis par neierašanos attaisnojošu iemeslu dēļ. Tiesa, saņemot Pieteikuma iesniedzēja lūgumu atbrīvot viņu no soda, vērtēja, vai pastāv attaisnojoši iemesli tam, ka Pieteikuma iesniedzējs nebija ieradies uz tiesas sēdi un nebija paziņojis par neierašanos. Lēmumā par šā lūgumu noraidīšanu norādīts, ka “atbildētājs nav iesniedzis nevienu pierādījumu, ar kuru tiesa varētu nodibināt iesniegumā norādītā apstākļa esamību, proti, par to, ka atbildētājs nedzīvoja prasības pieteikumā norādītajā atbildētāja dzīvesvietā, tāpēc tiesai nav pamata atzīt lūgumu par pamatotu” (*lietas materiālu 1. sēj. 8. lpp.*).

Tāpat Pieteikuma iesniedzējam bija iespēja tikt uzklausītam jautājumā par viņam uzliktā soda smagumu. Satversmes tiesai iesniegtajos dokumentos Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņam uzliktais naudas sods – 50 latu – ir bargs, jo viņš ir nestrādājošs pensionārs un viņam nav tādu ienākumu no nekustamā īpašuma, kas pārsniegtu tā uzturēšanas izdevumus. Taču šādu informāciju viņš nav sniedzis Centra rajona tiesai un nav lūdzis samazināt viņam uzlikto naudas sodu sakarā ar tā pārmērīgo smagumu.

Vienlaikus jāņem vērā, ka, lai arī Pieteikuma iesniedzējam vispār bija nodrošināta iespēja tikt uzklausītam, tā bija nodrošināta nevis pirms tam, kad

naudas sods tika uzlikts, bet laikā, kad jau bija uzsākts izpildu process attiecībā uz piedziņu.

Līdz ar to, uzliekot naudas sodu procesuālās sankcijas veidā, Satversmes 92. pantā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesas procesu ierobežojums pastāv tiktāl, ciktāl personai tiesības tikt uzklausi tai tiek nodrošinātas tikai pēc tam, kad sods tai ir uzlikts un izpildu process uzsākts.

13. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu ierobežot, tomēr šīs tiesības nevar uzskatīt par absolūtām. Taču ierobežojumi nevar būt tādi, kas pēc būtības liedz īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesības vērsties tiesā var ierobežot tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības. Tā kā tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no vissvarīgākajām personas tiesībām, ierobežojumi tām nosakāmi tikai pašos nepieciešamākajos gadījumos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.1. punktu un Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 10. punktu*).

Personas pamattiesības uz taisnīgu tiesu var ierobežot tikai Satversmē noteiktajos gadījumos, ja to prasa svarīgu sabiedrības interešu aizsardzība un ja tiek ievērots samērīguma princips.

Līdz ar to jāizvērtē, vai minētais pamattiesību ierobežojums: pirmkārt, ir noteikts ar likumu, otrkārt, vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis, un, treškārt, vai ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi.

13.1. Pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar CPL, kas pieņemts un izsludināts Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā. **Tātad pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.**

13.2. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas

vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 13. punktu un Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Satversmes tiesa piekrīt Saeimas, Tiesībsarga un Tieslietu ministrijas viedoklim, ka CPL regulējums attiecībā uz naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā ir vērsts uz to, lai nodrošinātu efektīvu lietas izskatīšanu pēc būtības, un nepieciešams, lai ievērotu procesuālās ekonomijas principu un līdz ar to nodrošinātu arī personu tiesību aizsardzību.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir secinājusi, ka “jēdziens “aizstāvēt” Satversmes 92. panta izpratnē nenozīmē tiesības uz bezgalīgu tiesas procesu, gluži otrādi, – uz procesu, kuram saprātīgā laikā jānoslēdzas ar spēkā stājušos stabilu spriedumu” (*Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 5. punkts*). Mērķis nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, var tikt atzīts par leģitīmu mērķi Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežošanas gadījumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 8.4. punktu un Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā 2007-22-01 14.3. punktu*). Tāpat tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt ierobežotas, lai nodrošinātu tiesu darbības efektivitāti (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 8.2. punktu, Satversmes tiesas 2004. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2004-04-01 12. punktu un Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā 2007-22-01 14.3. punktu*).

CPL regulējums attiecībā uz naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā ir vērsts uz strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, kā arī uz tiesas noslogotības mazināšanu un līdz ar to nodrošina gan citām personām noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu, gan arī tās tiesības, kuru aizsardzībai personas griezušās tiesā. Atbildētājam CPL noteiktā procesuālā sankcija par neierašanos uz tiesas

sēdi un nepaziņošanu par neierašanos vistiešākajā veidā ir vērsta uz prasītāja tiesību un likumisko interešu aizsardzību.

Tātad pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība.

13.3.1. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, visupirms jānoskaidro, vai tas sasniedz legītīmo mērķi, proti, vai CPL regulējums attiecībā uz naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā ir piemērots legītīmā mērķa sasniegšanai un vai šo mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, personas intereses mazāk aizskarošiem līdzekļiem.

Tas, ka naudas sods procesuālās sankcijas veidā tiek uzlikts nekavējoties un persona, kura izvairās ierasties uz tiesu, nekavējoties izjūt soda nelabvēlīgās sekas, padara procesuālās sankcijas veidā uzlikto naudas sodu par iedarbīgu līdzekli legītīmā mērķa sasniegšanai.

Ja likumdevējs paredzētu, ka tiesai persona katrā gadījumā jāuzklausā pirms sankcijas piemērošanas, persona varētu vienlaikus izvairīties gan no attiecīgās civillietas izskatīšanas, gan arī no attiecīgās procesuālās sankcijas piemērošanas un tiesas rīcībā nebūtu piemērotu līdzekļu, lai piespiestu personu ierasties tiesas sēdē.

Saeimas Juridiskās komisijas protokoli un tiem pievienotie dokumenti liecina, ka komisijas sēdē ir apspriesti arī alternatīvi risinājumi attiecībā uz sekām, ko varētu izraisīt atbildētāja neierašanās uz tiesas sēdi. Tā Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedra bija iesniegusi priekšlikumu papildināt CPL projektu ar šādu normu:

“Ja uz tiesas sēdi neierodas prasītājs vai atbildētājs un ir zināms, ka viņam ir paziņots par tiesas sēdes laiku un vietu, pēc prasītāja vai atbildētāja lūguma tiesa var izskatīt lietu pēc būtības un taisīt aizmugurisku spriedumu” (*lietas materiālu 1. sēj. 163. lpp.*).

Tobrīd Saeimas Juridiskā komisija šo priekšlikumu neatbalstīja (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 185. lpp.*). Civilprocesa likumā 22.¹ nodaļa “Aizmugurisks spriedums” iekļauta ar 2002. gada 31. oktobra likumu “Grozījumi Civilprocesa likumā”. Iesniedzot likumprojektu, kas ietvēra priekšlikumu papildināt CPL ar normām par aizmugurisku spriedumu, Ministru kabinets anotācijā norādīja, ka likumprojekta mērķis citastarp ir paātrināt civillietu izskatīšanu tiesās un ka likumprojektā iestrādātas arī tādas normas, kas liedz pusēm novilcināt lietu izskatīšanu tiesā.

Katrā konkrētā gadījumā, ņemot vērā attiecīgās civillietas būtību, nelabvēlīgās sekas, kas personai var iestāties aizmuguriska sprieduma taisīšanas gadījumā, varētu būt gan smagākas, gan mazāk smagas salīdzinājumā ar naudas soda uzlikšanu. Turklāt CPL paredz arī tādus gadījumus, kad aizmugurisks spriedums nav pieļaujams.

Tātad nav tādu līdzekļu, kas ļautu leģitīmo mērķi sasniegt tikpat efektīvi kā CPL paredzētais regulējums par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā.

13.3.2. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Procesuālās sankcijas veidā naudas sods lietas dalībniekam tiek uzlikts tikai par likumā skaidri un nepārprotami paredzētu pārkāpumu – neierašanos uz tiesas sēdi un nepaziņošanu par neierašanās iemesliem. Šā pārkāpuma konstatēšanai nav nepieciešama sarežģīta faktu noskaidrošana vai pārbaude. Ņemot vērā mūsdienu komunikāciju attīstības pakāpi, gadījumi, kad persona attaisnojošu iemeslu dēļ nav varējusi pat paziņot par to, ka neieradīsies uz tiesas sēdi, uzskatāmi par atsevišķiem ārkārtas gadījumiem. Šādā gadījumā tiesa pēc tam, kad būs saņēmusi attiecīgu personas lūgumu, atbrīvos šo personu no soda.

Naudas sodam, ko procesuālās sankcijas veidā uzliek tiesa par neierašanos uz tiesas sēdi un nepaziņošanu par neierašanās iemesliem, nav noteikta zemākā robeža. No Tieslietu ministrijas Tiesu administrācijas iesniegtajiem statistikas datiem redzams, ka naudas sods par neierašanos uz tiesas sēdēm caurmērā nesasniedz CPL paredzēto maksimālo robežu. Tas uzlikts arī nelielā, piemēram, piecu latu apmērā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 18. lpp.*).

Personai, lai arī pēc soda uzlikšanas, tomēr ir iespēja izteikt savu viedokli, un tiesa, ja nepieciešams, var mainīt soda apmēru vai atbrīvot personu no soda pavisam. Šī procedūra nav nedz ilgstoša, nedz arī sarežģīta.

Labums, ko sabiedrība kopumā gūst no iespējas efektīvi disciplinēt lietas dalībniekus, kuri bez attaisnojoša iemesla neierodas uz tiesas sēdi un savlaicīgi nepaziņo neierašanās iemeslus, izpaužas gan lietas dalībnieku tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā, gan tiesu sistēmas noslogotības mazināšanā un prestiža celšanā, gan visu procesā iesaistīto personu laika ekonomijā, jo tās nav spiestas tiesā ierasties vairākkārt vai veltīgi.

Labums, ko sabiedrība gūst no CPL noteiktā regulējuma attiecībā uz naudas sodu, kas lietas dalībniekam procesuālās sankcijas veidā tiek uzlikts par neierašanos uz tiesas sēdi bez attaisnojošiem iemesliem un nepaziņošanu par neierašanās iemesliem, ir lielāks nekā nelabvēlīgās sekas, kas varētu rasties konkrētai personai.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums atbilst samērīguma principam un, uzliekot personai naudas sodu procesuālās sankcijas veidā, tai tiek nodrošināts Satversmes 92. pantam atbilstošs tiesas process tās instances tiesā, kas piemēro procesuālo sankciju.

14. Tā kā pienācīgs tiesas process tiek nodrošināts tajā tiesu instancē, kura uzliek naudas sodu procesuālās sankcijas veidā, Satversmes 92. pants neprasa, lai šai lietu kategorijai būtu paredzētas vēl arī pārsūdzības iespējas augstākas instances tiesā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

atzīt Civilprocesa likuma 441. panta otro daļu (ciktāl tā attiecas uz lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā) par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris